

ידיעות בשפט

הוכן על-ידי המכון למחקרי חקיקה ומשפט השוואתי * ,
הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית

ביטוח

דרום אפריקה : פרטים בלתי-נכונים בהצהרת המבוטח

תיקון לחוק הביטוח מתייחס לפרטים בלתי-נכונים בהצהרה הניתנת על-ידי המבוטח לפני הוצאת הפוליסה. עד לתיקון החוק יכלה חברת הביטוח לבטל פוליסה אם הוכיחה שפרט כלשהו בהצהרת המבוטח היה בלתי-נכון, בין אם היה בכך כדי להשפיע על סכום הפרמיה או על תנאי אחר של הפוליסה ובין אם לאו. התיקון החדש קובע שלא תוכל חברת ביטוח לבטל פוליסה בשל אי-נכונותה של הצהרת המבוטח "אלא אם אי-נכונותה של ההצהרה היתה עלולה להשפיע במידה מהותית על הערכת הסיכון המבוטח בפוליסה בזמן הוצאת הפוליסה או חידושה". ראה :

Insurance Amendment Act, No. 39 of 1969; 86 S.A.L.J. 335

הערה : הדין בישראל דומה לדין בדרום-אפריקה לפני תיקון החוק. דין זה עלול לגרום תוצאות קשות ובלתי-מוצדקות למבוטח. ראה, לדוגמא, ע"א 14/67 טפ"ר נ. ניאנו, כ"א פד"י (1) 337. ראוי לציין כי ביום 5.10.1966 מינה שר המשפטים ועדה בראשותו של שופט בית המשפט העליון ד"ר א. ויתקון להכנת הצעה לחוק ביטוח.

בינלאומי פומבי

הקהיליה האירופית : סוף תקופת המעבר

סעיף 8 של אמנת רומא משנת 1957 קבע תקופת מעבר של 12 שנים, מחולקת לשלושה שלבים, להקמת השוק המשותף. תקופה זו נסתיימה ב-31 לדצמבר 1969. עם סיום התקופה,

* המכון למחקרי חקיקה ומשפט השוואתי הוקם בשנת 1959 במסגרת הפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית בירושלים. עיקר מטרתו לעודד ולפתח את המחקר המשפטי – בכלל זה אף מחקרי שדה ומחקרים השוואתיים – ובדרך זאת לסייע לקידום המשפט של ישראל. לאחרונה מדגיש המכון עריכת מחקרים, על פי הזמנתם של משרדי ממשלה וגופים ציבוריים אחרים, כהכנה לחקיקה. המכון פועל גם להפצת מידע על המשפט הישראלי, לתועלתם של משפטנים בישראל ובמדינות אחרות, ולרכישת מידע על ההתפתחויות העיקריות בשיטות משפט זרות. המכון מעסיק עשרה משפטנים שקבלו הכשרתם במדינות אלה: איטליה, אנגליה, ארגנטינה, ארה"ב, ישראל, פולין, צרפת, קנדה. מנהל המכון: פרופ' י. זמיר. חברי הוועד המנהל: ד"ר י. אנגלרד, ד"ר י. ויסמן, פרופ' ג. טדסקי, ד"ר א. ודין ופרופ' ש. ז. פלר.

הוראות רבות הכלולות באמנת רומא מחייבות במישרין, ללא צורך בתחיקה פנימית, במערכת המשפט של המדינות-החברות. בין הוראות אלו ראוי לציין: ביטול המכסים במסחר בין מדינות אלה לבין עצמן וקביעת תעריפי-מכס אחידים במסחר עם מדינות אחרות; קביעת הגבלות כמותיות על היצוא ממדינות הקהילה; החובה למנוע הפלייה כתוצאה מהגבלים עסקיים בקשר לאספקה ושיווק; ביטול הגבלות על תנועה של סחורות, אנשים, שירותים והון בין המדינות ("ארבע החרות"). למעשה טרם בוטלו כל ההגבלות, ומוסדות הקהילה הסכימו לדחיות מסויכות בענין זה. ראה: *Common Market Law Review*, 6 (1969), 434.

הקהילה האירופית: הסכם עם ישראל

באוקטובר 1969 הסמיכה מועצת השרים של הקהילה את נציבות הקהילה לפתוח במשא ומתן עם ישראל במגמה להגיע להסכם סחר מועדף. מועצת השרים הציעה לישראל הורדת המכסים בשיעור 45% על יבוא תעשייתי (כפוף לתריגים מסוימים), והורדה בשיעור 40% על יבוא פרי-הדר ומספר מוצרים קלאיים אחרים. ישראל קיבלה את ההצעה כבסיס למשא ומתן. שלושה מחוזרים של משא ומתן התקיימו כבר, האחרון בינואר 1970. עדיין לא הושג הסכם בדבר השיעור של הורדת תעריפים על היבוא מארצות הקהילה לישראל. כאשר יושג ההסכם – כנראה, בעתיד הקרוב – תוגש טיוטת ההסכם לאישורה של מועצת השרים.

הקהילה האירופית: הסכמי סחר עם מדינות הקהילה

מראשית 1970 אין לערוך הסכמים מסחריים בין אחת המדינות של הקהילה לבין מדינה אחרת אלא באמצעות הקהילה עצמה. מועצת השרים של הקהילה הסכימה לאחרונה לחריג אחד: ההסכם המסחרי בין צרפת לברית-המועצות. ראה: *Bulletin of Legal Developments*, 19.7.1969.

אמנה בדבר אמנות בינלאומיות

במאי 1969, לאחר עבודת הכנה שנמשכה שנים רבות, נחקלה אמנת וינה בדבר אמנות בינלאומיות, ונפתחה לאישור על-ידי המדינות. האמנה מגבשת את המשפט הבינלאומי המנהגי, וקובעת חידושים אחדים בקשר לעריכתן, תחולתן ופירושן של אמנות בינלאומיות. גוסס האמנה, ראה: *International Legal Materials*, 8 (1969), 679.

בינלאומי פרטי

אנגליה : הדין החל על קביעת שיעור הפיצויים בנזיקין

שני תושבים אנגליים היו מעורבים בתאונת דרכים במלטה, בה שהו שניהם באורח זמני. בתביעה שהוגשה לבית המשפט באנגליה הודה הנתבע כי התאונה ארעה ברש-לגותו, אך טען שעפ"י הדין הנוהג במלטה אין הוא חייב לפצות את התובע עבור כאב וסבל. אולם בית הלורדים קבע שלענין זה יש ללכת עפ"י ה-lex fori, לא עפ"י ה-lex loci delicti, ופסק בהתאם שהתובע זכאי לפיצויים גם עבור כאב וסבל על-פי המשפט האנגלי. ראה :

Boys v. Chaplin [1969] 3 W.L.R. 322.

חמשת השופטים נתנו פסקי-דין נפרדים שאינם מתיישבים יפה זה עם זה, ואינם מבהירים את היחס בין ההלכה שנפסקה לבין ההלכה המסורתית בסוגיה זאת, ובמיוחד לגבי הכלל ב-*Phillips v. Eyre*.

הערה : כיוון שהפסיקה בישראל אימצה את הכלל האנגלי בדבר ברירת הדין בנוזיקין, שמקורו במשפט *Phillips v. Eyre*, יש להניח כי להבא, במקרים של דיון בעולות אורחיות שבוצעו בחו"ל, יתחשבו בתי-המשפט בישראל בפסקי-הדין שניתנו במשפט *Boys v. Chaplin*.

הגנת הצרכן

ארה"ב : גילוי פרטים בעסקת אשראי

ביולי 1969 נכנס לתקפו החוק הפדרלי המכונה Truth-in-Lending, לפיו מוטלת חובה על המלווה בעסקת אשראי (לרבות מכירה בתשלומים) לגלות לצרכן פרטים מסויימים על העסקה, כגון המחיר במזומן, המחיר בתשלומים, הריבית (ההפרש בין המחיר במזומן והמחיר בתשלומים), אחוז הריבית השנתית האמיתית (לפי שיטת חישוב אחידה), מספר התשלומים וגובה התשלומים. המגמה העיקרית של החוק היא להודיע לקונה בתשלומים, או למקבל אשראי או הלוואה כדי לקנות מצרכים, את שער הריבית האמיתית אשר הוא משלם. בעקבות השיטות השונות לחישוב הריבית, ועקב המגמה הברורה של נותני האשראי להסוות את גובה הריבית האמיתית, נוצר מצב בו הצרכן אינו יודע כמה הוא משלם עבור התענוג של קניה בתשלומים, ואין ביכולתו להשוות אפשרויות של אשראי ממקורות שונים. החוק החדש מחייב גילוי שער הריבית לפי השיטה הנהוגה בבנקים לענין תשלום ריבית על פקדונות של חוסכים. ראה :
Consumer Credit Protection Act, 82 Stat. 146 (1968).

הערה : בישראל הוכנה לאחרונה, על-ידי משרד המסחר והתעשייה, הצעת תזכיר לחוק בענין הגינות במסחר. ההצעה כוללת פרק על עיסקאות באשראי, ובו הוראות הדומות לאלה המצויות בחוק האמריקני. ההצעה נמצאת בשלבי עיבוד סופיים במשרד המשפטים.

חוזים

אנגליה: טעות המאפשרת ביטול החוזה

פלוגי, שמכוניתו ניזוקה בתאונה, ערך הסכם פשרה עם חברת הביטוח שלו לגבי פיצויו על הנזק. לאחר מכן נתברר לחברת הביטוח כי בעת הוצאת הפוליסה כלל פלוגי, בתום לב, פרטים בלתי-נכונים בהצהרתו. ניתן היה להניח כי החברה לא היתה עורכת את הסכם הפשרה לו ידעה כי הפרטים אינם נכונים וכי, מטעם זה, היתה זכאית לבטל את חוזה הביטוח. כיוון שכך פנתה החברה לבית-המשפט וביקשה לבטל את הסכם הפשרה, בטענה שהוא נעשה על יסוד טעות הדדית בדבר קיומו של חוזה ביטוח ברי-תוקף בין הצדדים. בית המשפט קיבל את הטענה וביטל את הסכם הפשרה. ראה: *Magee v. Penine Insurance Co.*, [1969] 2 W.L.R. 1278.

הערה: בית-המשפט הסתמך על פסק-הדין המנחה *Bell v. Lever Bros.*, אך נראה שקשה ליישב בין שני פסקי-הדין. כידוע גם במשפט בל היה מדובר בטעות הדדית — טעות בדבר קיום זכותו של המעביד לפטר את עובדו בשל אי-ציות בודעין להוראות המעביד — אך שם נפסק כי הטעות אינה יסודית ולכן אינה מצדיקה ביטול החוזה. יתכן שהסיבה להכדל נעוצה ביהם המסתייג של בית-המשפט כלפי זכות המעביד לפטר עובד בשל הפרת הוראות.

חוקה

ארה"ב: התערבות בית-המשפט בהליכים פנימיים של בית הנבחרים

בית-המשפט העליון קבע כי הוא מוסמך לבקר את החלטתו של בית הנבחרים בעניינו של אדם קלייטון פאוול. פאוול, שהינו כושי, ייצג בבית הנבחרים אזורי-בחירות במדינת ניו-יורק. לפני שנים אחדות הוציא בית-המשפט בניו-יורק פסק-דין נגד פאוול במשפט שהוגש על-ידי אשה שהושמצה על ידו. כדי למנוע הוצאה לפועל של פסק-הדין, ובנסיון לחמוק מביצוע צו על בזיון בית-המשפט, יצא פאוול ואף הוציא את רכושו מחוץ למדינת ניו-יורק. לאחר זמן נתגלה גם שפאוול היה מעורב בפרשה של שימוש בלתי-חוקי בכספי בית הנבחרים. אעפ"י כן נבחר פאוול מחדש לבית הנבחרים בשנת 1966. אך בית הנבחרים לא הירשה לו להצהיר אמונים וליטול את מקומו בבית. בשנת 1968 שוב נבחר פאוול לבית הנבחרים. הפעם החליט הבית להרשות לו לכהן כחבר הבית, אולם הטיל עליו קנס של 25,000 דולר ושלל את זכויות הוואק שלו, שיש להן חשיבות מעשית רבה. משהובאה החלטה זאת לביקורת בית-המשפט העליון, דחה בית-המשפט את הטענה הטרונית כי המדובר בענין פוליטי מסוג העניינים שאינם שפיטים. לגוף הענין פסק בית-המשפט כי, לפי החוקה, מוסמך בית הנבחרים לגרש חבר עפ"י החלטה של שני שלישים מחבריו; אך מי שנבחר כדיו, אין סמכות לבית לשלול ממנו את הזכות למקומו, או להתנות אותה בקיום דרישות נוספות לאלה הקבועות בחוקה. ראה: *Powell v. McCormack*, 23 L.Ed. 491 (1969).

גרמניה המערבית: תיקונים בחוקה

בתקופה שבין יוני 1968 לאוגוסט 1969 נתקבלו 11 תיקונים לחוקה ("חוק היסוד" משנת 1949) של גרמניה המערבית. בכך מגיע מספר התיקונים שהוכנסו בחוקה ל-26. את התיקונים שנתקבלו לאחרונה ניתן לחלק לקבוצות אחדות. קבוצה אחת משקפת דאגה מפני מצבי-חירום (מלחמה, מרד, אסונות טבע), וקובעת הסדרים מיוחדים להמשך הפעילות של הרשויות המרכזיות. לדוגמא: כיוון שאין החוקה מאפשרת התקנת תקנות-שעת-חירום (בשל השימוש שנעשה בתקנות כאלה בשנות השלושים לשם חתירה תחת המשטר הדמוקרטי), ואף אין רצון לשנות זאת, נקבעה עכשיו דרך לחקיקה מזרזת בשעת חירום על-ידי פרלמנט-זוטא; פרלמנט-זוטא אינו מוסמך לשנות את החוק המתייחס לבית-הדין החוקתי; אם תקופת כהונתו של הפרלמנט מסתיימת בשעת חירום, תוארך כהונתו עד תום ששה חודשים מסיימה של שעת החירום. קבוצה שנייה של תיקונים עוסקת בזכויות האזרח, במיוחד בשעת חירום. ההגבלה החמורה ביותר על זכויות האזרח מתייחסת לסודיות הדואר: אחד התיקונים מתיר לשלטונות בדיקת דואר "למען שמירה על הסדר הדימוקרטי החופשי או למען קיום המדינה ובטחונה". כנגד זה, אף בשעת חירום אסור לנקוט אמצעים לדיכוי שביתות המכוונות לקיים או לקדם תנאי עבודה. אך רוב התיקונים אינם עוסקים בעקרונות אלא בפרטים, שכן החוקה עצמה עוסקת בפרטים. כך, לדוגמא, קובעת החוקה מועדים לפעולות מסויימות של הממשלה; מחלקת במפורט את סמכויות החקיקה בין הפרלמנט הפדרלי לבין הפרלמנטים של המדינות המרכיבות את הפדרציה; כוללת הוראות בעניינים דינמיים כמו מיסוי ועריכת תקציב. אין תימה, לכן, שהצורך לתקן את החוקה מתעורר לעתים מזומנות.

הערה: חוקי היסוד בישראל (להוציא חוק יסוד: מקרעי ישראל משנת תש"ך) אף הם מפורטים למדי וכוללים, בצד הסדרים יסודיים, אף הוראות משניות ופרטים טכניים. ראה, לדוגמא, חוק יסוד: הכנסת, סעיפים 7, 9, 12. משום כך אף חוקי היסוד עשויים לדרוש תיקונים לא מעט. לדוגמא, חוק יסוד: הכנסת, תוקן שלוש פעמים בשנת תשי"ט. משמעות מיוחדת נודעת לכך בהתחשב עם הכוונה המוצהרת לקבץ את חוקי היסוד ולעשותם חוקת המדינה, ועם האפשרות של שריון הוראות החוקה. יחד עם זאת, הגסיון בגרמניה המערבית מלמד על הקלות בה ניתן לתקן את החוקה, אף שלצורך תיקונה דרוש רוב של שני שלישים בכל אחד משני בתי הפרלמנט. השווה: חוק הבחירות (אישור תקפם של חוקים), תשכ"ט—1969, שנתקבל בקלות על-ידי רוב מיוחד, לאחר שבית-המשפט העליון פסק שהוק הבחירות לכנסת ולרשויות המקומיות בשנת תש"ל (מימון, הגבלת הוצאות וביקורת), תשכ"ט—1969, פסול בשל היותו מנוגד לסעיף 4 של חוק יסוד: הכנסת (בג"צ 98/69 ברנמן נ. שר האוצר ומבקר המדינה, כ"ג פד"י (1) 693). האפשרות של תיקון החוקה בקלות יחסית גורעת מערכה כגורם המכוון לרסן את הרשות המחוקקת. עם זאת, יש לזכור שנוקשות יתירה של החוקה, בין אם היא נובעת מהוראות החוקה עצמה ובין מתנאים מדיניים-חברתיים, עלולה לשמש בלם בפני התפתחות רצויה של החקיקה.

יוגוסלביה : שינויים במשטר

תסיסה חברתית, שגברה במיוחד בשנים האחרונות, גרמה לסידרה של תיקונים חשובים בחוקת יוגוסלביה, התיקונים הראשונים מאז קבלת החוקה בשנת 1963. התסיסה מתרכזת בשני נושאים עיקריים: התמרמרות של הרפובליקות המפגרות יחסית מבחינת תעשייתית ותרבותית (בוסניה, הרצגובינה, מקדוניה ומונטה-נגרו) על שהן מופלות, לדעתן, על-ידי הפרציה בהשוואה לרפובליקות המפותחות (סרביה, קרואטיה וסלובניה); והדרישה העממית ליתר דמוקרטיזציה של השלטון. התיקונים שנתקבלו הם בבחינת פשרה בין אלה שדרשו תיקונים מרחיקי-לכת לבין אלה שדרשו להסתפק בתיקונים מזעריים. אעפ"י כן מהווים התיקונים תחוש רב-משמעות בקרב המדינות הקומוניסטיות. סידרת התיקונים החשובה ביותר מתייחסת ללשכת הלאומים (Chamber of Nationalities). האסיפה הפדרלית, שהיא הרשות העליונה ביוגוסלביה, מורכבת מחמש לשכות: הלשכה הפדרלית, הלשכה הכלכלית, הלשכה לתרבות וחינוך, הלשכה לסעד ובריאות, והלשכה הארגונית-פוליטית. הלשכה הפדרלית היא הלשכה העליונה, דבר המתבטא בין היתר בכך שכל דיון מתחיל בה, ורק אחר כך יכול להיות מועבר על דבר לאחת הלשכות האחרות. אלה מחברי הלשכה הפדרלית הנבחרים על-ידי האסיפות של הרפובליקות והפרובינציות מהווים את לשכת הלאומים. עכשיו הוענק ללשכת הלאומים מעמד שווה לזה של הלשכה הפדרלית, במגמה לאפשר לה לפעול ביתר יעילות להשגת "שוויון העמים והרפובליקות" וכן "שוויון הלאומים". בין היתר הוסמכה לשכה זאת לנקוט יוזמה בכל העניינים הנוגעים להבטחת השוויון והזכויות של הרפוב-ליקות והלאומים, בין אם נידונו עניינים אלה בלשכה הפדרלית ובין אם לאו. סידרה אחרת של תיקונים מגבירה את הרצנטרליזציה של השלטון הפדרלי: מימון השקעות על-ידי הפרציה הוגבל, והועבר בחלקו לרפובליקות; שירות הבטחון הפנימי יהא אחראי מעתה, לא רק בפני שלטונות הפרציה, אלא גם בפני הרפובליקות; התובעים הכלליים ברפובליקות שוב לא יתמנו על-ידי התובע הפדרלי, אלא על-ידי האסיפות של הרפובליקות. אמנם הוכנסו בחוקה גם תיקונים אחדים שנועדו לחזק את כוחו של נשיא הפרציה. אך בולטת הרבה יותר, במערכת התיקונים, המגמה ליתר דמוקרטיזציה ורצנטרליזציה של השלטון. ראה:

The First Constitutional Amendments, *The New Yugoslav Law*, (Belgrad, 1967), p. 3

יוון : הגבלות על חירות הביטוי

בראשון לינואר 1970 נכנס לתוקפו חוק המטיל עונשים על פרסום דברי הסתה, מידע צבאי, וכן כל דבר העלול לגרום להטעיית הציבור בעניינים כלכליים או מדיניים. ראה: *Bulletin of Legal Developments*, 6.9.1969

משפחה וירושה

איטליה: הצעת חוק גירושין

הצעת חוק המאפשרת גירושין נתקבלה, זו הפעם הראשונה, על-ידי בית הנבחרים, ותעבור עכשיו לדיון בסנאט. בין העילות לגירושין: הרשעה פלילית (או זיכוי בשל מחלת גפס) של בן-הזוג; ביטול או התרת הנישואין בחו"ל, או עריכת נישואין חדשים בחו"ל, על-ידי בן-הזוג שהינו אזרח זר; נישואין שלא מומשו (*matrimonium non consumatum*) תוך שנתיים מעריכתם; פרידה של בני הזוג, עפ"י צו בית-המשפט או דה-פקטו, במשך המש שנים לפחות. בית-המשפט רשאי, עפ"י עילות אלו, להתיר גם נישואין דתיים. דבר זה מעורר בעיות קשות לגבי ההתאמה בין הצעת החוק לבין הקונקורדט עם הוותיקן וכן בין הצעת החוק לבין החוקה. ראה: *Corriere della Sera*, 28.11.1969.

הערה: בישראל נקבע בחוק השיפוט בעניני התרת נישואין (מקרים מיוחדים), תשכ"ט—1969, הסדר של גירושין אזרחיים במקרים של נישואי תערובת או במקרים בהם בני-הזוג שייכים לעדה שאין לה בית-דין דתי מוכר בישראל. לפי הוראה מפורשת אין החוק חל כאשר שני בני-הזוג יהודים, מוסלמים, דרוזים או בני אחת העדות הנוצריות המקיימות בישראל בית-דין דתי. במקרים אלה אין, לכן, אפשרות של התנגשות בין הגירושין האזרחיים לבין הנישואין הדתיים. אך יתכן שאפשרות כזאת קיימת במקרים אחרים.

אנגליה: קטינים וילדים שנולדו מחוץ לנישואין

גיל הבגרות המשפטית נקבע עכשיו בחוק ל-18 שנה (קודם לכן — 21 שנה), ובהתאם לכך מתיר החוק למי שמלאו לו 18 שנה להינשא ללא צורך בהסכמת ההורים. אותו חוק משנה אף את הדין האנגלי החמור לגבי ילדים שנולדו מחוץ לנישואין: מעתה זכאי ילד כזה לרשת את הוריו ככל ילד אחר. ראה: *Family Law Reform Act, 1969, c. 46*.

הערה: בישראל נקבע גיל הנישואין לגבי איש לפי הדין האישי שלו, ולגבי אישה לפי חוק גיל הנישואין, תש"י—1950, היינו 17 שנה. מתחת לגיל זה צריכים הנישואין אישור של בית-המשפט המחוזי. עפ"י סעיף 3(ג) לחוק הירושה, תשכ"ה—1965, התואם את ההלכה היהודית, זכאי ילד שנולד מחוץ לנישואין לרשת כמו ילד שנולד בנישואין.

מינהל ציבורי

אנגליה: הכלל בדבר זכות הטעון

באנגליה קיים בית-דין למס הכנסה שתפקידו להחליט, על יסוד פנייה של מפקח מס, אם יש יסוד לכאורה לקיים חקירה בדבר נכונות הפרטים בדו"ח על ההכנסה הנמסר

על-ידי אורת. אם ההחלטה חיובית, מועבר הדו"ח לחקירת הפרטים ולהכרעה בדבר החבות במס לבית-דין למס הכנסה מסוג אחר. מעשה שהיה כך היה: בית-הדין, שהתבקש להחליט אם יש יסוד לכאורה לקיים חקירה לגבי דו"ח של פלוני, קיבל הערות לדו"ח מאת מפקח מס הכנסה, אך סירב להראות את ההערות לפלוני. פלוני פנה לבית-המשפט וטען שסירוב זה פוגע בכלל בדבר זכות הטיעון (audi alteram partem). הטענה נדחתה על-ידי בית הלורדים. פסק-הדין מדגיש כי אין ליישם את הכלל בדבר זכות הטיעון בצורה נוקשה, המחייבת את בית-הדין בכל מקרה ומקרה להראות מסמכים שהוגשו על-ידי צד אחד לצד השני. בעיקרו דורש הכלל שההליך השיפוטי יהיה הוגן (fair). בבדיקת ההגינות יש לשקול לא רק את חשיבות הענין לאזרח אלא גם את הצורך בפעולה יעילה של רשויות המינהל ובתי-הדין המינהליים. במקרה שלפנינו היו טעמים חוקים בזכות פעולה מהירה של בית-הדין, ומצד שני החלטתו של בית-הדין לא היה בה כדי לפגוע בזכויות האזרח, שכן אפילו החלטה חיובית אינה חורצת דין, אלא גורמת להעברת הענין לדיון והכרעה בפני בית-דין אחר, ובפני אותו בית-דין, יש להניח, תינתן לאזרח ההזדמנות לראות את ההערות של מפקח המס. ראה:

Wiseman v. Borneman [1969] 3 All E.R. 275

כנגד זה, במשפט אחר נפסלה החלטה לגרש סטודנטים מן האוניברסיטה (הן בשל הישגיהם הנמוכים בלימודים והן על יסוד הערכות שליליות של מורים על מדת ההתאמה של הסטודנטים מבחינת אישיותם להמשך הלימודים) משום שלא ניתנה לאותם סטודנטים הזדמנות נאותה להתגונן בפני הטענות שהועלו נגדם. אף שהאור-גיברסיטה אינה רשות הפועלת מכוח חוק, ראה בית-המשפט להחיל עליה את הכלל בדבר זכות הטיעון, בהשוותו אותה לענין זה עם מועדונים ואיגודים מקצועיים. גופים אלה חייבים על-פי הפסיקה בשמירת כלל זה מכוח הוראות מכללא בחוזה המשמשים בסיס לפעולותיהם. ראה:

R. v. Aston University Senate [1969] 2 W.L.R. 1418

הערה: בישראל, כמדומה, לא ישעה בג"צ לטענה שגוף מעין זה פגע בכלל בדבר זכות הטיעון, כיוון שסעיף 7(ב)(3) של חוק בתי המשפט, תשי"ז-1957, מדבר על "גופים ואנשים בעלי סמכויות שיפוטיות או מעין-שיפוטיות על-פי דין", וכיוון שניתן כנראה להעלות טענה כזאת בתובענה בפני בית-המשפט המחוזי.

ניו-זילנד: חטיבה מינהלית בבית המשפט העליון

חוק חדש הקים חטיבה מינהלית בבית-המשפט העליון. החטיבה מורכבת משופטים אחדים של בית-המשפט העליון המתמנים לענין זה, מזמן לזמן, על-ידי נשיא בית-המשפט. המינוי לחטיבה זאת אינו גורע מן הסמכויות הכלליות של השופט. החטיבה המינהלית תדון בערעורים ועתירות שיופנו לחטיבה על-פי הוראותיו של חוק כלשהו; בעתירות לצווי ברור (צרטוררי), איסור (פרוהיבישן) ועשה (מנדמוס); וכן בעתירות לפסקים הצהרתיים וצווי מניעה שיופנו לחטיבה על-ידי נשיא בית-המשפט. אם יקבע

ידעות במשפט

הדבר בחוק כלשהו, המפנה עניינים מסויימים לחטיבה המינהלית, ישותפו בדיון נציגי ציבור או מומחים. סדרי דין מיוחדים לחטיבה יקבעו בחקנות. ראה: Judicature Amendment Act, 1968; J. F. Northey, An Administrative Division of the New Zealand Supreme Court, (1969) *Alberta Law Review* 62

הערה: ההסדר החדש בניו-זילנד דומה להסדר בישראל, לפיו בית-המשפט הגבוה לצדק משמש למעשה כחטיבה מינהלית של בית-המשפט העליון. ההבדלים העיקריים בין ההסדרים: על פסק-דין של בית-המשפט העליון בניו-זילנד ניתן לערער בפני בית-המשפט לערעורים; ההסדר בניו-זילנד מכוון להבטחת התמחות של חלק משופטי בית-המשפט העליון בתחום המשפט המינהלי; בניו-זילנד קיימת אפשרות, אם נקבע כך בחוק לענין מסויים, לשתיף הדיוטות בהרכב בית-המשפט.

איטליה: מכרזים

בית הדין המינהלי העליון (Consiglio di Stato) פסק כי מכרז לביצוע עבודות בנייה אשר קבע, כתאריך אחרון להגשת הצעות, מועד שאינו סביר בצורה בולטת בהתחשב עם המהות והחשיבות של העבודות, הינו פסול בשל חוסר סבירות. ראה: *Giurisprudenza Italiana*, 1969, III, 1,45

איטליה: בתי-דין מינהליים

בית-הדין החוקתי קבע בשני פסקי-דין כי הוועדות לענייני מסים אין להן התכונות הגדרשות על-פי החוקה מגוף שיפוטי, מבחינת ההרכב, הסמכויות ודרכי הפעולה, ובמיוחד מבחינת אי-התלות. בעקבות פסקי-הדין חדלו ועדות אלו לשמש כבתי-דין מינהליים, והפכו לרשויות מינהליות רגילות. כתוצאה יחולו שינויים מעשיים וקשיים עיוניים, בעיקר בתחום הביקורת המשפטית על ההחלטות של ועדות אלה. קודם היתה קיימת אפשרות של ערר לבתי-דין מינהליים, ואילו עכשיו קיימת רק אפשרות של ערעור, מוגבל יותר מן הבחינה של היקף הביקורת, לבתי-המשפט הרגילים. ראה: *Giurisprudenza Italiana*, 1969, I, 1, 580

הערה: פסקי-דין אלה באים בעקבות שורה של פסקי-דין בהם בית-הדין החוקתי, על יסוד טעמים דומים, ביטל קיומם של בתי-דין מינהליים אחרים. פסיקה זאת ממלאת למעשה תפקיד שהוטל על-ידי החוקה על המחוקק (הוראת מעבר מס' 6): על המחוקק הוטל לערוך רביזיה של מערכת בתי-הדין המינהליים, אך הוא נמנע מלעשות זאת. יש להניח כי פסקי-הדין של בית-הדין החוקתי יגיעו עכשיו את המחוקק לערוך רביזיה זאת. אפשר כי הרביזיה תביא להגנת מערכת אחת של שיפוט מינהלי (בדומה למצב הנהג בצרפת) במקומן של המערכות הנפרדות של בתי-דין מינהליים שהיו קיימות עד כה (בדומה למצב בישראל, אך בהיקף מצומצם יותר). תוצאה כזאת מתבקשת מהוראות החוקה האוסרות על הקמת סוגים חדשים של בתי-דין מינהליים (סעיף 102), וכנגד זה מחייבות הקמתם של בתי-דין מינהליים אזוריים, מהם ניתן יהיה לערער לבית-הדין המינהלי העליון (סעיף 125).

נזיקין

אוסטרליה: הצהרה רשלנית

בית הלורדים של אנגליה פסק לפני שנים אחדות כי אדם אשר ברשלנות נתן הצהרה בלתי-נכונה שגרמה לנזק כספי, שעה שידע או צריך היה לדעת כי אין היא נכונה, עלול בתנאים מסויימים להתחייב בנזיקין לפצות את מי שסמך על הצהרה זאת וניזוק, אף אם אין בין הצדדים קשר חוזי או יחסי נאמנות. ראה:

Hedley, Byrne & Co. v. Heller and Partners Ltd. [1964] A.C. 465

לאחרונה אישר בית-המשפט הגבוה של אוסטרליה תחולתה של הלכה זאת באוסטרליה. ראה:

Mutual Life & Citizens Assurance Co. v. Evatt (1968) 42 A.L.J.R. 316

על ההחלטה הוגש ערעור למועצת המלך באנגליה.

הערה: בענין זה הקדים בית-המשפט בישראל את בית-המשפט האנגלי בעשר שנים. ראה: המ' 106/54 וינשטיין נ. קרימה, ח' פד"י 1317; ולאחרונה: ע"א 451/66 קורנפלד נ. שאולוב, כ"א פד"י (1) 310.

דרום-אפריקה: שיעור הפיצויים לתלויים עקב מות מפרנסם

לפי חוק חדש, בקביעת שיעור הפיצויים לתלויים לא יובאו בחשבון "כל סכום מביטוח, פנסיה או הטבה שנתקבל או עשוי להתקבל עקב המוות". החוק מגדיר "הטבה" כתשלום הניתן על-ידי אגודה לעזרה הדדית או על-ידי איגוד מקצועי לעזרתם או פרנסתם של התלויים בחבר האגודה או האיגוד המקצועי. ראה:

Assessment of Damages Act, No. 9 of 1969; 86 S.A.L.J. 339

הערה: השוה, בחוק הישראלי, סעיף 81 של פקודת הנזיקין (נוסח חדש) הקובע כי "בקביעת סכום הפיצויים לא יובאו בחשבון — (1) סכום שנתקבל או שזכאים לקבלו במות המת לפי חוזה ביטוח; (2) סכום שכולם או שחייבים לשלמו לרגל האבל על המת".

סדר הדין הפלילי

אנגליה: תפיסת חפצים על-ידי המשטרה לשימוש כראיה

המשטרה ערכה חיפוש בבית התובעים, ללא צו של בית-המשפט, זנטלה עמה את דרכוניהם. החיפוש נערך בקשר לרצח כלתם של התובעים, אך לא נטען שהתובעים היו שותפים לרצח זה או לפשע אחר. אעפ"י כן סירבה המשטרה להחזיר את הדרכונים לבעליהם, משום שלטענתה יוכל להיות להם ערך ראייתי אם יועמד אדם לדין על רצח זה. בית-המשפט פסק שהמשפט המקובל אינו מתיר למשטרה להתחיק מסמכים השייכים לאדם כלשהו אם אין היא יכולה להוכיח כי אותו אדם חשוד בביצוע עבירה.

ראה:

Ghanig v. Jones [1969] 3 All E.R. 720

ידיעות במשפט

הערה: בישראל מתיר הדין למשטרה לתפוס תעודות כאלה אם הן עשויות לשמש ראיה בהליך משפטי בשל עבירה. ראה פקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) (נוסח חדש), תשכ"ט—1969, סעיף 32, והגדרת "חפץ" שבסעיף 1.

ארה"ב: חיפוש על-ידי המשטרה

המגמה של בית-המשפט העליון להרחיב את ההגנה על הנאשם במשפט פלילי באה לידי ביטוי נוסף בפסק-דין המגביל את סמכותה של המשטרה לערוך חיפוש, אגב מעצרו של חשוד בביצוע עבירה, בלי שיהיה בידה צו של בית-המשפט. עפ"י הלכה קודמת היתה למשטרה סמכות רחבה לערוך חיפושים כאלה. מעתה תהיה המשטרה רשאית לערוך חיפוש, בהעדר צו של בית-משפט, רק על פני גופו של החשוד ובסביבתו המיידית.

בארה"ב, כידוע, ראיות שהושגו על-ידי חיפוש בלתי-חוקי אינן קבילות במשפט פלילי. ראה:
Chimel v. California, 23 L. Ed. 685 (1969).

הערה: פקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) (נוסח חדש), תשכ"ט—1969, קובעת כי שוטר שעצר אדם, אף ללא צו מעצר מטעם שופט, רשאי לחפש בכליו או בגופו (סעיף 22(א)), וכי הוא מוסמך, בתנאים הקבועים בפקודה, להיכנס ולחפש בכל בית או מקום, אף ללא צו חיפוש של שופט (סעיף 25).

מכל מקום, אי-חוקיותו של חיפוש אינו פוסל את הראיה שנמצאה בחיפוש כזה. בדרך כלל, בשאלת קבילותה של ראיה, אין מתחשבים באמצעים שננקטו להשגתה, אף אם לדעת בית-המשפט האמצעים היו פסולים. ראה: ד"ר א. הרנון, ראיות שהושגו באמצעים בלתי-הוגנים, כ"ג הפרקליט, עמ' 27.

ארה"ב: סיכון כפול

בית-המשפט קבע כי האיסור על העמדת אדם בסיכון כפול, כפי שנקבע בחוקת ארה"ב, חל ומחייב גם את המדינות השונות, בהתאם לתיקון ה-14 לחוקה. כך נפסק במשפטו של אדם שהועמד לדין פלילי, במדינת מרילנד, באשמה של גניבה ופריצה. בערכאה הראשונה הורשע הנאשם בפריצה אך זוכה מאשמת הגניבה. הוא ערער על הרשעתו, והוחלט להחזיר את המשפט לערכאה הראשונה לביורור נוסף. שוב הורשע הנאשם, אך הפעם גם בגניבה. בערעור לבית המשפט העליון של ארה"ב נפסק כי אסור היה להעמיד את הנאשם פעם נוספת בסיכון בעבירת גניבה, שכבר זוכה ממנה, אגב ערעורו על הרשעתו בפריצה. ראה:

Benton v. Maryland, 23 L. Ed. 2d 707 (1969).

הערה: בארץ נפסק כי אין מקום לטענת "כבר זוכיתי" בין מספר ערכאות במסגרת משפט אחד. אם בערכאה ראשונה על מסכת עובדות מסוימת הורשע הנאשם בעבירה א' וזוכה מעבירה ב', ואחר כך ערער על ההרשעה, אין מניעה שבית-המשפט לערעורים

ירשיעו על עבירה ב'. משהובא ענין לערכאת ערעור, הרי כל הפרשה עולה מחדש לדיון והחלטה. ראה:
צ"ס 114/52 חבורה נ. ירוחם, ז' סד"י 190.

עבודה

צרפת: שיתוף עובדים ברווחים הנובעים מהתרחבות המפעל

צווים חדשים נותנים תחולה רחבה יותר לעקרון של שיתוף עובדים ברווחי המפעלים. החוק הראשון בנושא זה נחקק בשנת 1967. לפי חוק זה מוטלת חובה על כל חברה המעסיקה יותר מ-100 עובדים להקים קרן-השתתפות ולהפריש לקרן זו מדי שנה חלק מן הרווח הנובע מהרחבת הפעילות של החברה באותה שנה. שיטות החישוב של רווח זה ושל שיעור הפרשה לקרן נקבעות בחוק. השיטה של חלוקת הרווחים מתוך הקרן נקבעת במשאומתן בין הנהלת החברה לבין ועד העובדים. לענין זה ניתנת בחוק בחירה בין שלוש שיטות של חלוקת רווחים: מניות של החברה, או אגרות-חוב של החברה, או אחרות חוב של קרן השקעות. העובדים אינם רשאים להעביר את הבעלות או זכויות אחרות במניות או באגרות-החוב הניתנות להם במשך חמש שנים מיום קבלתן. החוק מעניק לחברה הקלות במיסוי לגבי הסכומים הניתנים לעובדים כהשתתפות ברווחים. ראה:

Juriscasseur périodique, 1967, III, 33 345

לאחר ההפגנות של מאי 1968 גיהנה תנופה לעקרון של שיתוף העובדים ברווחי המפעל. צווים מ-1 לפברואר 1969 ו-21 למרץ 1969 כחילים, בתנאים מסויימים, את הוראות החוק משנת 1967 גם על עובדים של אגודות שיתופיות ושל חברות ממשלתיות. ראה:

Revue trimestrielle de droit civil, 1969, p. 401; *Actualité Juridique, Droit administratif*, 1969, p. 387

צרפת: הקמת סניפים של אירגוני עובדים במפעלים

עד לאחרונה אסור היה, בשם חופש ההתאגדות המקצועית, להקים סניפים של אירגוני עובדים בתוך מפעלים. אירגוני העובדים פעלו, לכן, באמצעות סניפים מקומיים בלבד, כלומר סניף כללי לעיר או עיירה מסויימת. הדין שונה על-ידי חוק מ-27 לדצמבר 1968 וצו מ-30 לדצמבר 1968, המסמיכים כל אירגון עובדים יציג במפעל המעסיק לפחות 50 עובדים להקים סניף באותו מפעל. הסניף, אף שאין לו אישיות משפטית, רשאי לגבות דמי-חבר, להפיץ חוזרים בין חבריו, לכנס אסיפת עובדים (שלא בשעות העבודה) פעם בחודש, ואם מועסקים במפעל לפחות 200 עובדים, לקבל מן הבעלים חדר מתאים לניהול פעולותיו. אך נציגות האירגון בפני הנהלת המפעל תמונה על-ידי האירגון עצמו, ולא על-ידי הסניף. חוק זה, אף שיגרום לביזור הסמכויות וההשפעה של אירגוני העובדים, נועד לחוק את מעמדו של האירגון בתוך המפעל. אך החוק לוקה בכך שאין

ידעות במשפט

הוא מסדיר את מערכת היחסים בין סניף האירגון לבין ועד העובדים המייצג את כלל העובדים במפעל. ראה:
Dalloz, 1969, p. 28, *Chronique*, p. 77

הקרה: בישראל אין חוק הקובע באופן כללי את המעמד של אירגון העובדים, סניפי האירגון או ועד העובדים במפעל, אף שחוקים אחדים מאזכרים ונותנים סמכויות מסוימות לא רק לאירגון, אלא גם לוועד העובדים. מעמדו של ועד העובדים נקבע בדרך כלל בהסכם הקיבוצי. עפ"י ההסכם הקיבוצי הכללי בין ההסתדרות לבין התאחדות בעלי התעשייה מיום 10.1.1967, ועד העובדים נבחר בהתאם לתקנון של ההסתדרות, ויחד עם באי-כוח של מועצת הפועלים הוא מהווה נציגות של כל העובדים עליהם חל ההסכם הקיבוצי. למעשה, ועד העובדים משמש כעין סניף של ההסתדרות במפעל.

צרפת: הארכת החופשה השנתית

חוק מ-27 בדצמבר 1969 מאריך את תקופת החופשה השנתית בשכר. עפ"י החוק יהיה כל עובד זכאי, לאחר חודש עבודה, לשני ימי חופשה בשכר (ימי מנוחה שבועית וחג לא יובאו במנין ימי החופשה), שעה שקודם לכן היה זכאי רק ליום וחצי של חופשה. בהתאם, זכאי מעכשיו כל עובד לחופשה שנתית בשכר של 4 שבועות לפחות, במקום 3 שבועות לפני החוק. החוק אינו בא למעט מזכות לחופשה ארוכה יותר שהוענקה לעובד בהסכם קיבוצי. ראה:

Jurisclasser périodique, 1969, III, 35, 523

הקרה: בישראל מעניק חוק חופשה שנתית, תשי"א-1951, סעיף 3, חופשה של 14 יום בעד כל אחת מ-4 שנות העבודה הראשונות אצל אותו מעביד או מקום עבודה, וחופשה ארוכה יותר בעד השנים שלאחר מכן, עד לחופשה של 28 יום בעד השנה השמינית ואילך. למעשה, הסכמים קיבוציים רבים מעניקים חופשה שנתית ארוכה מזו שנקבעה בחוק.

איטליה: הצעה לחקיקת תקנון עובדים

הצעת חוק המכוונת להסדיר את המעמד והזכויות של העובדים ושל האיגוד המקצועי במפעל הוגשה לאחרונה לאישור הסינאט. בין ההוראות הכלולות בהצעה ראוי לציין: לא יהיה חוקף לכל הסכם המתנה העסקת עובד בהשתייכות או אי-השתייכות לאיגוד מקצועי, או מתיר פיטורים של עובד בשל השתייכות או אי-השתייכות לאיגוד מקצועי, או בשל השתתפות בשביתה, או בשל השקפות דתיות או פוליטיות; אם פוטר עובד באחת מעילות אלה יכול בית-המשפט לצוות על המעביד להחזירו לעבודה ולשלם לו פיצויים; מוטל איסור על המעביד לתת לעובד הטבה (במיוחד, גמול על אי-השתתפות בשביתה) שיש בה משום הפליה לרעה של שאר העובדים; אם ניתנה הטבה כזאת, יכול בית המשפט לחייב את המעביד לתת הטבה דומה לשאר העובדים לתקופה שלא תעלה על שנה אחת; הפעילות המקצועית במפעל (כגון, אסיפות ומשאלים בין העובדים) תיערך אך ורק עפ"י התקנון של האיגוד המקצועי; אין תוקף לפיטורים של

נציג האיגוד המקצועי במפעל ללא סיבה מוצדקת, והעברתו של הנציג לעבודה אחרת במפעל טעונה אישור האיגוד המקצועי. ראה: *Rivista di Diritto Civile*, 1969, II, 540.

הערה: הוראות אלו יש בהן ענין בישראל בהתחשב עם הכוונה לחוקק חוק איגודים מקצועיים.

איטליה : הסכמים קיבוציים לגבי עובדות משק-בית

סעיף 2068 של הקודקס האזרחי מונע עריכת הסכם קיבוצי להסדר תנאי העבודה של עובדות משק-בית. בית המשפט החוקתי קבע לאחרונה כי סעיף זה נוגד את החוקה (במיוחד את סעיף 3 הקובע שוויון זכויות לאזרח), כיוון שהוא מפלה לרעה קבוצת עובדים, ולכן אין לו תוקף. אמנם, עדיין אין בנמצא הסכמים קיבוציים כאלה. אך חוק משנת 1958 קובע אפשרות של עריכת הסכמים בין איגוד מקצועי של עובדות משק-בית לבין איגוד של המשפחות המעסיקות עובדות אלה. ראה: *Giurisprudenza Italiana*, 1969, I, 1, 1223.

הערה: בישראל אין הסכמים קיבוציים המסדירים את תנאי העבודה של עובדות משק-בית, אף שנראה כי אין מניעה לעריכת הסכמים כאלה עפ"י חוק הסכמים קיבוציים, תשי"ז-1957. מבחינה מעשית עריכת הסכמים כאלה, ובמיוחד הוצאת צווי הרחבה, כרוכה בקשיים. יחד עם זאת, דומה שמצבן של העובדות במשק-בית מחייב בדיקת האפשרויות להסדר תנאי העבודה שלהן, אם באמצעות הסכמים קיבוציים ואם בדרך אחרת.

עונשין

אנגליה : הריגה תחת השפעת סמים משכרים

נאסם בהריגה טען להגנתו שהעבירה בוצעה כשהיה חסר הכרה בשל השפעתו של הסם L.S.D. בית-המשפט ראה טענה זאת כטענת שכרות ופסק על יסוד *D. P. P. v. Beard*, כי שכרות אינה מהווה הגנה נגד אישום בהריגה. ראה: *R. v. Lipman*, (1969) *Criminal Law Review*, 546.

הערה: בישראל קובעת פקודת החוק הפלילי, 1936, בסעיף 15 כדלקמן: "(1) פרט למותנה בסעיף זה, לא תשמש שכרות כהגנה בפני כל האשמה פלילית. ... (5) לצרכי סעיף זה 'שכרות' תהא כוללת מצב הנוצר מתוך שימוש בסמים נרקוטיים או בסמים מדהימים".

צבא

ארה"ב : סמכותם של בתי-הדין הצבאיים

סמכותם של בתי-הדין הצבאיים צומצמה על-ידי בית-המשפט העליון. המקרה שהיה כך היה: חייל הורשע בבית-דין צבאי על שבהיותו בחופשה, בבגדים אזרחיים, פרץ לתוך חדר בבית מלון, תקף בחורה וניסה לאנוס אותה. בית-המשפט העליון קבע כי לבית-הדין הצבאי לא היתה סמכות לשפוט את החייל כיוון שהעבירה לא היתה בעל אופי צבאי: אין זה מספיק שהנאשם יעבור עבירה בתקופת שירותו הצבאי, אלא גדרשת גם זיקה עניינית לצבא. מטרתו של בית-המשפט היתה להעביר משפטים מעין אלה לבתי-משפט אזרחיים, בהם נהנה הנאשם, על-פי החוקה, מזכויות רבות יותר מאשר בבתי-דין צבאיים. ראה:

O'Callahan v. Parker, 395 U. S. 258 (1969).

הערה: לפי סעיף 14 לחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו—1955, מוסמך בית-דין צבאי לדון חייל שעבר עבירה שאיננה צבאית בין במדינה ובין מחוצה לה. אולם, אם היה היועץ המשפטי לממשלה סבור שהעבירה לא נעברה במסגרת הצבא או עקב השתייכותו של הנאשם לצבא, רשאי הוא עד להכרעת הדין לצוות כי דינו יתברר בבית-משפט אחר. בהתחשב באמור בסעיף זה לא נהוג בצה"ל להעמיד לדין בפני בית-דין צבאי חיילים שעברו בגבולות המדינה, שלא במסגרת הצבא או עקב השתייכותם לצבא, עבירות שאינן צבאיות.

ראיות

דרום-אפריקה : עדות העלולה לפגוע באינטרסים של המדינה

חוק שנתקבל לאחרונה עורר התנגדות אפילו בין משפטנים התומכים בדרך כלל במדי-ניות הממשלה. החוק מקים לשכה לבטחון המדינה שתהיה רשות עצמאית, פטורה מביקורת הפרלמנט ובתי-המשפט. הסעיף שעורר את עיקר ההתנגדות קובע כי לא תינתן עדות בבית-משפט על-ידי אדם כלשהו אם ראש הממשלה או אדם מוסמך אחר אישר כי העדות עלולה לפגוע באינטרסים של המדינה או בבטחון הציבור. ראה: *General Law Amendment Act, 1969; Bulletin of Legal Developments*, 19.7.1969.

הערה: בישראל, עפ"י סעיף 5א' לפקודת העדות (נתקבל בשנת 1968), מסורה הסמכות לבית-המשפט לקבוע (אף בניגוד לדעתם של שרי הממשלה) אם הצורך לגלות ראייה לשם עשיית צדק עדיף כן האינטרס שלא לגלותה מטעמי בטחון, יחסי חוץ או אינטרס ציבורי חשוב אחר.

רפואה

איטליה : תקנות בדבר ביתור גוויות

ב־11 לאוגוסט 1969 התקינה הממשלה תקנות לביצוע החוק משנת 1957 בדבר ביתור גוויות לשם השתלת אברים. בין היתר נאמר בתקנות כי המוסדות הרפואיים יקבעו את המוות, לפני הניתוח, באמצעות השיטה האלקטרוקרדיוגרפית או (אם שיטה זו עלולה להפריע להשתלה) באמצעות השיטה האלקטרואנקפלוגרפית. כמו כן נאמר כי הבדיקה לקביעת המוות תיעשה על־ידי צוות רופאים, אשר לא יכלול אף אחד מהרופאים שיבצעו את ההשתלה, וכי צוות זה חייב לקבל החלטה פה אחד ולערוך דו"ח על הבדיקה. ראה :
Lex, 1969, I, 1326.

הערה : אין הוראות דומות בחוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג—1953, או בתקנות האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ד—1954. אך משרד הבריאות הוציא חוזר מינהלי הדורש קביעת המוות בשיטות דומות. על חוזר זה נמתחה ביקורת חריפה מצד רופאים דתיים. ראה, למשל, ד"ר יעקב לוי, מאימתי מותר להוציא אבר להשתלה? המעיין, תשרי תשי"ל.

המכון למחקרי חקיקה ומשפט השוואתי

מחקרים

המכון עוסק עכשיו בביצוע המחקרים הבאים:

1. בתי-דין מינהליים. מטרת המחקר: בדיקת הצורך ברפורמה בדינים המתייחסים לבתי-הדין המינהליים בישראל. במסגרת המחקר נבדקות התחיקה והפסיקה של מדינת ישראל והמצב המשפטי באנגליה, ארה"ב, צרפת, גרמניה המערבית ואיטליה. משרד המשפטים חוקר, באמצעות שאלונים, את הנוהג בישראל. המחקר מבוצע על-פי הזמנת משרד המשפטים עבור הוועדה לבתי-דין מינהליים (מונתה על-ידי שר המשפטים ביום 30.7.68) בראשות כופט בית-המשפט העליון מ. לגדוי. חוקר ראשי: פרופ' יצחק זמיר. חוקרים: מר סטנלי ברנטון; ד"ר ארנסט לבגה; מר זאב פינק; ד"ר יצחק קואומו; ד"ר קלוד קליין; מר דוד קרצ'מר.
2. חברות ממשלתיות. המחקר מיועד לסייע לוועדה לחברות ממשלתיות בראשות פרופ' אהרון ברק (מונתה על-ידי שרי האוצר והמשפטים ביום 19.10.69) בניסוח הצעה לחוק חברות ממשלתיות. במסגרת המחקר נבדק המצב בישראל, אנגליה, צרפת, איטליה, ארגנטינה ונורבגיה. המחקר הוזמן וימומן על-ידי רשות החברות הממשלתיות במשרד האוצר. חוקר ראשי: פרופ' אהרון ברק. חוקרים: מר עמוס אזובל; ד"ר יצחק קואומו; גב' לידיה שוקרון.
3. חוק חוזים אחידים, תשכ"ד—1964. בדיקת הסיבות להימנעותם של ספקים מהגשת חוזים אחידים לאישור המועצה לחוזים אחידים. מדרוך: פרופ' גד טדסקי. חוקר: מר דוד קרצ'מר.
4. החוק לתיקון דיני הנזיקין (הסבת נזקי גוף), תשכ"ד—1964. הוראות החוק המעניקות זכות תביעה עצמאית למיטיב הנזק כלפי המזיק: ניתוח עיוני ובדיקה של הפעלת ההוראות למעשה. מדרוך: פרופ' גד טדסקי. חוקר: מר דוד קרצ'מר.
5. חוק חברות כללי. מחקר-שדה לבדיקת אוכלוסית החברות בישראל, כשלב ראשון של מחקר כולל על דיני החברות בישראל, אשר מגמתו להציע חוק חברות חדש. המחקר נערך על-פי הזמנת משרד המשפטים. חוקר ראשי: פרופ' אהרון ברק.
6. מעמד הרשות המיכמכת במינהל הציבורי. מטרת המחקר: בדיקת ההלכה הקובעת כי רשות מינהלית שיש לה סמכות על-פי דין אינה רשאית להפעיל סמכותה

על-פי הוראות הממונים עליה, ובעיות הקשורות בהלכה זאת. במסגרת המחקר נבדק הדין בישראל ובמספר מדינות אחרות. חוקר ראשי: פרופ' יצחק זמיר. מרכז המחקר: מר דן שניט.

7. התחייבויות בינלאומיות של מדינת ישראל בתחום הפלילי והשתקפותן במשפט המקומי. המחקר עוסק בהתחייבויות שמדינת ישראל קיבלה על עצמה עפ"י אמנות בינלאומיות בתחום המשפט הפלילי, ומצביע על מהדלים במימוש ההתחייבויות באמצעות תחיקה פנימית. חוקר ראשי: פרופ' ש.ז. פלר. חוקרים: גב' פרנסיס רדאי ומר משה קוחנובסקי.

8. אירגוני עובדים ומעבידים. המחקר יתאר את הדין הקיים בישראל ובמספר מדינות אחרות לגבי אירגוני עובדים ומעבידים, יצביע על הבעיות העיוניות והמעשיות הנובעות מן הדין בישראל, יבדוק את הצורך בחקיקת חוק אירגוני עובדים ומעבידים, ואם יתברר הצורך – יציע נוסח לחוק כזה. המחקר הוזמן ויומן על-ידי משרד העבודה. חוקר ראשי: פרופ' יצחק זמיר. חוקרים: מר סטפן אדלר, ד"ר יצחק קואומו, גב' לידיה שוקרון, גב' מיכל שקד.

מחקרים נוספים נמצאים בשלב של תכנון על-פי הזמנתם של גופים ציבוריים.

פרסומים חדשים

ד"ר יצחק אנגלרד, אימוץ ילדים בישראל, הגשמת החוק למעשה
(33 עמ', המחיר : — 3 ל"י)

ד"ר יהושע ויסמן, חוק בתים מסותפים במבחן המציאות
(92 עמ', המחיר : — 6 ל"י)

קונגרסים

בין ה-29 לאוגוסט וה-3 לספטמבר 1970 יתקיים בפסקרה שבאיטליה הקונגרס השמיני
למשפט השוואתי. מדינת ישראל תיוצג על-ידי הסקירות הבאות :

- A. Barak : Contemporary Trends in the Division of Legislative Functions.
- D. Bein : The Influence of Medical and Biological Progress on the Law of Abortion.
- A. Bin-Nun (Hecht): Type (Standard) Contracts and Adhesion Contracts.
- I. Englard : Relations entre les Etats et les Eglises.
- S. Z. Feller : L'Etat de Nécessité en Droit Pénal.
- R. Gabison : The Relationship in Contemporary Legal Systems of Written and Unwritten Sources of Law.
- E. Harnon : The Right to Counsel.
- C. Klein : L'Interprétation de la Constitution.
- H. Klinghoffer : Stating Reasons in Administrative Decisions.
- E. Livneh : Liability, Insurance and Social Responsibility in Torts.
- A. Shapiro : Execution of Foreign Civil Judgments and Criminal Sentences.
- J. Weisman : Copropriété par appartement et copropriété horizontale.
- I. Zamir : Suspension and Interruption of the Employment Contract.

ד"ר יצחק אנגלרד ישמש בקונגרס זה מדווח כללי על הנושא "דת ומדינה".